

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF THE WHISTLEBLOWER IN THE CRIMINAL PROCESS

**Кравчук О.О., д.ю.н., професор,
суддя**

Вищий антикорупційний суд,

професор кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Розглядаються сучасні тенденції розвитку інституту викривача в кримінальному провадженні. Автор вказує на основні фактори, що стримують розвиток інституту викривача в кримінальному процесі. Йдеться про обмежувальне тлумачення поняття викривача в кримінальному провадженні. Це поняття тлумачиться з урахуванням ознак джерел інформації, про яку повідомив викривач, із певних видів його діяльності, передбачених Законом України «Про запобігання корупції». Традиційно слідча практика прагне не розширювати (тобто обмежити) коло учасників кримінального провадження. Законом встановлено високий розмір мінімального порогу предмета злочину або збитків, при яких передбачається виплата винагороди викривачеві. У справах про корупційні правопорушення, де йдеться про завдання збитків, питання про винагороду викривачу виникає лише в разі заподіяння шкоди державі. У справах, де йдеться про підкуп, питання про виплату винагороди може виникати й при вчиненні злочинів у приватній сфері. З урахуванням цих особливостей, правил підслідності, а також високого розміру вищезазначеного мінімального порогу, питання винагороди викривачу може підніматися в основному в справах, а також підслідних НАБУ, що підлягають розгляду в ВАКС. Виплата винагороди викривачеві – єдине питання, яке повинен вирішити суд щодо викривача в справі за його участі. Тому в справах, де розмір мінімального порогу предмета злочину або збитків не досягається (а отже винагорода викривачеві не передбачена), вказувати його анкетні дані в обвинувальному акті, залучаючи до судового розгляду додаткового учасника – недоцільно (варто передбачити відповідні винятки в законі). Суд уповноважений приймати рішення про виплату винагороди викривачу з урахуванням факторів персональності та важливості повідомленої викривачем інформації. Тому необхідно включити доказування наявності підстав щодо виплати винагороди викривачу до обставин, що підлягають доказуванню та передбачити наведення відповідної інформації в обвинувальному акті. З метою запобігання зловживанням із виплатою винагороди викривачеві, для випадків укладення угоди про визнання винуватості в провадженні, де є викривач, якому пропонується винагорода, необхідно передбачити додатковий механізм контролю щодо питань персональності й важливості повідомленої викривачем інформації. Варто передбачити можливість розподілу винагороди кільком викривачам, а також запровадити часткове вирішення питання про виплату винагороди викривачу в разі виділення кримінальних проваджень щодо співучасників в окремі провадження. Зроблено висновки щодо вдосконалення правового регулювання інституту викривача в кримінальному провадженні.

Ключові слова: викривач, винагорода викривачу, захист прав викривача, обвинувальний акт, предмет доказування, білокомірцева злочинність, фінансовий контроль.

Modern trends in the development of the whistleblower institution in criminal procedure are considered in the article. The author points to the main factors restraining the development of the institution of the whistleblower in the criminal procedure. This is a restrictive interpretation of the concept of a whistleblower in criminal proceedings. This concept is interpreted taking into account the signs of the sources of information reported by the whistleblower. Such information should come from certain types of his activities, provided for by the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption". Traditionally, investigative practice tends not to expand (or to limit) the number of participants in criminal proceedings. The law establishes a high minimum threshold for the size of the object of the crime or damage, at which the reward to the whistleblower is expected to be paid. In cases of corruption offences, where damages are involved, the question of reward to the whistleblower arises only in case of damage to the state. In cases involving bribery, the question of payment of reward may also arise when crimes are committed in the private sphere. Taking into account these features, the rules of investigation, as well as the high size of the above-mentioned minimum threshold, the issue of whistleblower reward can be raised mainly in cases under investigation by the NABU, which are subject to consideration in the VAKS. Payment of reward to the whistleblower is the only issue that the court must decide regarding the whistleblower in the case with his/her participation. Therefore, in cases where the size of the minimum threshold of the size of the object of the crime or damage is not reached (and therefore the reward for the whistleblower is not provided for), it is impractical to indicate his/her profile data in the indictment, involving an additional participant in the trial (it is necessary to provide for relevant exceptions in the law). The court is authorized to make a decision on the payment of a reward to a whistleblower, taking into account personality factors and the importance of the information provided by the whistleblower. Therefore, it is necessary to include proof of the existence of grounds for the payment of a reward to the whistleblower to the circumstances to be proven and provide for the provision of relevant information in the indictment. In order to prevent abuse of whistleblower rewards, in cases where a plea agreement is concluded in proceedings where there is a whistleblower to whom a reward is offered, it is necessary to provide for an additional control mechanism regarding the issues of personality and importance of the information provided by the whistleblower. It is worth providing for the possibility of distributing the reward to several whistleblowers, as well as introducing a partial ruling on the issue of paying a reward to a whistleblower in case of separating criminal proceedings against co-defendants into separate proceedings. Conclusions regarding the improvement of the legal regulation of the institution of the whistleblower in criminal proceedings have been made.

Key words: whistleblower, reward to the whistleblower, protection of the whistleblower's rights, indictment, subject of proof, white-collar crime, financial control.

Білокомірцева злочинність характеризується високим рівнем латентності, що суттєво ускладнює виявлення й розслідування відповідних правопорушень. З огляду на таке, одним зі способів сприяння їх виявленню, розслідуванню (а також, ймовірно, – запобігання) є застосування в цій сфері інституту викривачів, та, в разі повідомлення викривачами важливої для розслідування інформації, – всебічний захист їх прав. Наявність працюючого законодавства про захист прав викривачів – один із важливих критеріїв для України як кандидата в члени ЄС [1].

Питання правового статусу викривача в кримінальному процесі досліджували значна кількість українських учених, зокрема, В. Бенедик, О. Гладун, М. Гребенюк, О. Дрозд, З. Загинеї-Заболотенко, В. Маголич, В. Михайленко, І. Смоляр, Т. Снісарчук, А. Страшок, О. Хамходера, О. Шостко.

Незважаючи на те, що в кримінальному процесі інститут викривача передбачений доволі давно, такі учасники все ще доволі рідко з'являються в конкретних кримінальних судових справах. Лише нещодавно Вищий

антикорупційний суд (далі – ВАКС) ухвалив вирок за угодою за ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 369, та ч. 4 ст. 190 Кримінального кодексу України (далі – КК), яким було передбачено виплату винагороди викривачеві [2]. Цей вирок вважається першим в Україні вироким із передбаченням виплати винагороди викривачу [3].

Тож можемо констатувати, що розвиток інституту викривача досягнув нового етапу. А тому нині варто ще раз поглянути на інститут викривача в кримінальному провадженні з точки зору тенденцій його розвитку та необхідності вдосконалення його правового регулювання, що і є метою нашої статті.

А. Страшок відносить викривача до суб'єктів кримінального процесу, які здійснюють функцію сприяння кримінальному провадженню [4]

Згідно із задумом законодавця, втіленим у ст. 3 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК), присвяченій визначенню термінів, викривач – це по суті заявник у справах про корупційні кримінальні правопорушення. Єдине обмеження, на яке тут вказує законодавець – це наявність у такого заявника переконання, що повідомлена ним інформація є достовірною. Але оскільки завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення – заборонено ст. 383 КК, можна зі впевненістю сказати, що відмінність викривача від заявника, згідно з буквальним тлумаченням КПК, – лише у виді правопорушення, про яке ним повідомлено. Надалі в КПК законодавець неодноразово згадує викривача як різновид заявника. Навіть права викривача визначено в ст. 60 КПК, яка має назву «Заявник». Так, згідно з ч. 3 ст. 60 КПК, заявник, який є викривачем, крім передбачених цією статтею прав, має право в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції», отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням.

Жодних інших особливостей або обмежень щодо визнання заявника в кримінальному процесі викривачем КПК не містить. Однак, практика застосування поняття викривача в конкретних справах пішла через вузьке (обмежувальне) тлумачення цього терміну. Справа в тому, що Закон України «Про запобігання корупції» містить більш вузьке поняття викривача, ніж (на перший погляд) КПК. Визначення за ст. 1 цього Закону встановлює обмеження щодо джерел походження інформації про обставини правопорушення з певних видів діяльності особи, що надала інформацію (потенційного викривача). Сам цей перелік видів діяльності-джерел інформації – також є (на перший погляд) досить широким (трудова, професійна, господарська, громадська, наукова діяльність, проходження служби чи навчання або участь у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання), але й тут практика пішла шляхом обмежувального тлумачення. Про обмежувальне тлумачення поняття викривача в цілому свідчить, наприклад, те, що Національне агентство з питань запобігання корупції має роз'яснення, в якому наводяться відмінності викривача і заявника, а також присвячену цьому окрему веб-сторінку на офіційному сайті [5; 6].

Отже, першим фактором, що стримує розвиток інституту викривача в кримінальному процесуальному праві, є те, що особа визнається викривачем у кримінальному провадженні, з урахуванням поняття викривача, передбаченого Законом України «Про запобігання корупції», що використовується з обмежувальним тлумаченням щодо видів діяльності, із яких особі стало відомо про обставини правопорушення [7].

Другим фактором є те, що слідча практика традиційно не прагне розширити (а можливо, навіть прагне обмежити) коло учасників окремої кримінальної справи (провадження), через традиційні труднощі з повідомленням і при-

буттям учасників. І хоча за КПК викривач, у порівнянні із заявником, не має особливих додаткових прав (крім двох прав – отримувати інформацію про стан досудового розслідування та призначену йому винагороду), в більшості проваджень щодо корупційних злочинів особи, що звернулись з заявою про злочин, не набувають статусу викривача. Саме схожою «обмежувальною практикою» обумовлено, наприклад, і слабкий розвиток іншого відносно нового інституту в кримінальному та кримінальному процесуальному праві – інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб [8].

Наступний фактор – обумовлений метою, що проглядається в формулюванні норм інституту викривача в різних підрозділах КПК. Законодавець визначив, що відомості про викривача вказуються в обвинувальному акті; там вказується і пропонується викривачеві винагорода (ст. 291 КПК). І єдине питання, що має вирішити суд у кримінальній справі за участі викривача – це у визначених законом випадках прийняти рішення про виплату йому винагороди (ст. 374 КПК). При цьому згідно зі ст. 53-7 Закону «Про запобігання корупції», право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у 5000 і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб (далі – ПМПО), встановленого законом на час вчинення злочину. В 2023 році це 13,42 млн. грн. Якщо предмет злочину чи завдані державі збитки не перевищують цього розміру, викривач не має права на винагороду.

Варто відмітити, що з урахуванням положень ч. 5 ст. 216 КПК, справи про корупційні злочини із предметом у таких розмірах, вчинені службовими особами державного органу або підприємства (підприємства з державною часткою понад 50%) – підслідні виключно НАБУ. Лише у випадках, коли йтиметься про корупцію в недержавному секторі, справи про корупційні злочини з таким розміром предмету можуть бути підслідні іншим органам (в основному – органам Національної поліції). Водночас наголосимо, що право на винагороду в разі завдання злочином таких збитків – за законом виникає лише тоді, коли йдеться про завдані у вказаному розмірі збитки державі. Тобто питання винагороди при повідомленні про корупційний злочин, вчинений у приватному секторі, може виникати тоді, коли йдеться не про збитки, а про розмір предмета злочину, що перевищує 5000 ПМПО (подібного дуже важко уявити).

Тому можна зі впевненістю сказати, що інститут викривача в кримінальному процесі, за яким може поставити питання про виплату викривачеві винагороди, стосується майже виключно справ, що розслідуються НАБУ і розглядаються ВАКС. При цьому в справах щодо підкупу такої значний розмір неправомірної вигоди майже не зустрічається. Щодо економічних злочинів (в основному, за ст. 191, 364 КК) справи з таким розміром предмета злочину трапляються також доволі рідко.

Так, наприклад вироком ВАКС від 14.02.2023 в справі № 991/1324/20 особу визнано винуватою за ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 368, ч. 3 ст. 209 КК. Сума неправомірної вигоди, одержаної в період з січня 2011 по лютий 2014 року, склала 10,9 млн. євро, що за офіційним курсом на відповідні дати склало 116,4 млн. грн. У цій справі, хоча й були заявники, але вони звернулись до правоохоронного органу ще в 2014 р., поняття викривача тоді ще не існувало і в цій справі не піднімалося [9].

Отже, третім фактором, що обмежує розвиток інституту викривача в кримінальному провадженні, є високий поріг розміру предмета злочину або збитків, при яких передбачається виплата винагороди викривачеві.

Щодо особливостей вирішення судом питання про виплату винагороди викривачеві, слід звернути увагу на такі два недоліки правового регулювання.

Так, у ст. 130-1 КПК вказано два обов'язкових критерії для виплати такої винагороди: персональність і важливість інформації. Ці фактори, як вказує ч. 2 ст. 130-1 КПК, ураховує суд, визначаючи конкретний розмір винагороди. Також суд перевіряє, чи не належить особа, зазначена як викривач, до осіб, що не мають права на винагороду (ч. 3 ст. 130-1 КПК).

Наприклад, вироком ВАКС від 24.03.2023 у справі №991/2197/22 відмовлено у виплаті винагороди як викривачу особі, що звернулася з клопотанням про виплату такої винагороди. Особа посилалась на те, що в цьому кримінальному провадженні набула статусу викривача, предметом неправомірної вигоди були кошти у сумі 16,8 млн. грн, які пропонувалися їй за вчинення дій в інтересах юридичної особи з використанням службового становища, просила виплатити їй винагороду у розмірі 1,68 млн. грн. Підставою для відмови стало те, що особа на час пропозиції їй неправомірної вигоди обіймала посаду директора департаменту внутрішнього аудиту міністерства, в межах повноважень за посадою забезпечувала проведення регулярної оцінки корупційних ризиків у діяльності Департаменту і організовувала здійснення відповідних антикорупційних заходів. Суд виходив із того, що згідно з ч. 3 ст. 130-1 КПК право на винагороду не має особа, яка повідомила про корупційний злочин як викривач, маючи при цьому можливість для здійснення офіційного повідомлення про виявлений злочин у межах реалізації своїх службових повноважень, а в цій справі особа як директор департаменту у межах реалізації своїх службових повноважень офіційно повідомила про виявлений злочин [10]. Як впливає з ухвали Апеляційної палати ВАКС від 12.05.2023 в цій справі, не лише сторона захисту, але й викривач наразі оскаржують цей вирок [11].

Щодо критеріїв, передбачених ч. 2 ст. 130-1 КПК, суд повинен перевірити, чи була надана викривачем інформація: (1) персональною (тобто походила від його особистої обізнаності, а не була публічною) та (2) важливою (зокрема, не була відома правоохоронному органу з інших джерел). Однак, процесуальний закон не передбачив процесуального механізму перевірки судом факторів персональності і важливості. Так, питання важливості і персональності наданої викривачем інформації не включено до обставин, що підлягають доказуванню за ст. 91 КПК. Не передбачено також вказання цієї інформації в обвинувальному акті (вимоги до якого передбачено в ст. 291 КПК).

Також варто згадати, що викривач не є стороною по справі й не може доводити в справі жодних обставин (наприклад, щодо ознак персональності та важливості). На відсутності цього права викривача як на недоліку правового регулювання наголошують О. Хамходера та Т. Снісарчук [12]. Потенційне надання викривачеві права доказування в кримінальному процесі могло би відчутно вплинути на засаду змагальності, адже цей зацікавлений суб'єкт по суті є джерелом доказів в провадженні, де вирішується питання винуватості іншої людини. Тому саме по собі віднесення фінансово-бюджетного питання (питання фінансового контролю) про виплату винагороди викривачеві до сфери кримінальної юстиції не є досконалим. Цілком імовірно, ці питання міг би ефективно вирішувати орган виконавчої влади, з можливістю оскарження його рішення викривачем в окремому провадженні (в порядку адміністративного судочинства або в порядку виконання вироку).

Щодо вироку за угодою про визнання винуватості, то суд взагалі процесуально позбавлений можливості перевірки згаданих факторів персональності та важливості, адже процедура розгляду обвинувального акта за угодою не передбачає встановлення судом фактичних обставин справи.

Наступною особливістю регулювання порядку вирішення судом питання про виплату винагороди викривачу

є те, що хоча в ч. 2 ст. 130-1 КПК йдеться про визначення судом конкретної винагороди, що підлягає виплаті викривачеві, з урахуванням наведених двох факторів, однак по суті в питанні розміру винагороди суд не має жодної дискреції – адже за ч. 1 ст. 130-1 КПК ця винагорода виплачується у фіксованому розмірі – 10 % від грошового розміру предмета корупційного злочину або від завданого державі збитку після ухвалення обвинувального вироку суду, але не більше трьох тисяч мінімальних заробітних плат, встановлених на час вчинення злочину.

Також варто звернути увагу, що стаття 53-7 Закону «Про запобігання корупції» передбачає можливість розподілу винагороди між кількома викривачами у випадках повідомлення декількома викривачами різної інформації про один і той самий корупційний злочин, у тому числі інформації, що доповнює відповідні факти. Правове регулювання порядку виплати винагороди не враховує випадків вчинення злочину в співучасті, якщо матеріали щодо співучасників виділені в окреме провадження. Наприклад, якщо розглядається виділене провадження щодо посабника у вчиненні кримінального правопорушення, чи має бути в ньому вирішене питання про виплату винагороди викривачу, чи воно має вирішуватися при розгляді провадження щодо основного виконавця (яких також може бути більше одного). Це є важливим, адже обставини, що повідомляє викривач, можуть підтвердитися щодо одного обвинуваченого співучасника, і не підтвердитися щодо іншого.

Загалом єдине питання щодо викривача, яке згідно з законом має вирішити суд у вироку в справі за участі викривача – це про виплату йому винагороди. Саме вирішення цього питання – проглядається в якості мети вміщення інституту викривача в кримінальному процесуальному праві. І це – єдине питання, щодо якого викривач управи оскаржити вирок суду. По суті, в справах, де хоча і є викривач, але розмір предмета злочину не перевищує 5000 ПМПО, підстави для виплати йому винагороди відсутні. В таких справах по суті суд не вирішує жодного питання щодо викривача, й він не може оскаржити вирок.

Моделюючи ситуацію щодо оскарження вироку в частині виплати винагороди викривачу, мусимо поставити питання про те, чи лише викривач може оскаржити вирок в цій частині? Особливо це стосується випадків винесення вироку за угодою (адже закон встановлює обмеження для сторін щодо оскарження вироку за угодою). При цьому варто відзначити, що за ч. 5 ст. 130-1 КПК винагорода виплачується викривачу за процедурою безспірного списання, а НАЗК чи фінансовий орган не залучаються до провадження, і відповідно не є суб'єктами оскарження.

Наголошуючи на відсутності в законодавстві процесуальних обов'язків викривачів як матеріально зацікавлених суб'єктів, В.Михайленко також зазначає, що невизначеність їх прав і обов'язків може породжувати використання цього процесуального статусу недобросовісними особами з цілями, відмінними від тих, що ідейно закладені в інститут викривачів у кримінальному провадженні [13].

Оскільки напочатку і наприкінці розслідування важливість певної інформації, повідомленої особою може виглядати по-різному, то з точки зору логіки досудового розслідування, суд далеко не завжди може достовірно оцінити важливість інформації для досудового розслідування. Тому, думається, що суд в цьому випадку покладатиметься на твердження слідчого та прокурора щодо важливості такої інформації. Оскільки ж йдеться про виплату значних сум за рахунок бюджету (як уже зазначалося, мінімальний поріг цих сум є доволі високим), доцільним убачається передбачення певного механізму контролю при передбаченні інформації про пропоновану викривачеві винагороду в обвинувальному акті. Обґрунтування слідчим в обвинувальному акті важливості і персональності інформації, повідомленої викривачем, і подальше доведення цієї

обставини в суді – мають виступати запобіжником для зловживань із виплатою винагороди викривачеві. При цьому окрема увага має бути приділена врегулюванню порядку визначення важливості і персональності повідомленої викривачем інформації в справах за угодою про визнання винуватості, де доказування обставин провадження в суді не передбачено, а оскарження вироку обмежено.

Однак оскільки законодавець, перемішуючи суто фінансово-бюджетні відносини із виплати винагороди викривачеві до категорії кримінальних процесуальних, вочевидь, мав на меті, що саме розгляд цього питання судом і є фінансовим контролем за законністю виплати винагороди викривачеві. Тому варто наділити суд належними інструментами для здійснення такого контролю (про що йшлося вище).

Залишаються нез'ясованими мотиви законодавця, що передбачив залучення викривача як додаткового учасника до кримінального провадження і зазначення відомостей про нього (зокрема, його анкетних даних) в обвинувальному акті у випадках, коли щодо нього не має бути прийнято жодне рішення (коли розмір завданих державі збитків чи предмета злочину не перевищив 5000 ПМРО). Якщо це додатковий захист особи викривача, то навіть якщо би вона не зазначалась в обвинувальному акті, вона все одно має право на гарантії, передбачені для викривача Законом «Про запобігання корупції». Щодо гарантій безпеки в кримінальному процесі, то ця особа залишається свідком, і до неї можуть бути застосовані такі заходи за Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Відносно необхідності передбачення інформації про викривача в обвинувальному акті в перші роки після появи цього інституту в КПК спричинили хвилю клопотань про повернення обвинувального акта в справах, де викривача немає (і навіть у тих, де його бути й не може) [наприклад: 14, 15].

Тому при внесенні змін до КПК варто розглянути питання щодо доповнення положення пункту 3-1 ч. 2 ст. 291 правилом, згідно з яким анкетні відомості викривача зазначаються в обвинувальному акті лише тоді, коли згідно із законодавством йому в цій справі пропонується винагорода. Це не є фактором, який стримує розвиток інституту викривача, однак дозволить обмежити виникнення на стадії судового розгляду процесуальних відносин за участі викривачів, виключно тими справами, де вони мають виникати згідно наміром законодавця (де мають бути вирішені питання щодо виплати викривачеві винагороди).

Напочатку нашої статті ми згадували про латентність білокомірцевої злочинності. Крім застосування викривачів у запобіганні й розслідуванні відповідних правопорушень, сучасні підходи до їх розслідування традиційно передбачають застосування таємних методів – негласних слідчих розшукових дій. До таких слідчих дій викривач може залучатися на умовах конфіденційного співробітництва, при цьому може виникати питання про провокацію, а тому має забезпечуватися належний судовий контроль за здійсненням таємних методів розслідування. Завершуючи дослідження щодо сучасних тенденцій розвитку інституту викривача за законодавством України, варто наголосити на обмеженості цього інституту лише корупційними кримінальними правопорушеннями. Зарубіжна практика свідчить, що цей інститут може застосовуватися і щодо інших правопорушень, зокрема, пов'язаних із відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом [16]. Розширення використання інституту викривача в цьому напрямі – є однією з перспектив його розвитку.

Висновки. Розвиток інституту викривача в кримінальному процесі України стримується рядом факторів, основними серед яких є:

– обмежувальне тлумачення поняття викривача в кримінальному провадженні – з урахуванням ознак джерел інформації, про яку повідомив викривач, із певних видів його діяльності, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»;

– традиційне прагнення слідчої практики не розширювати (тобто обмежити) коло учасників кримінального провадження;

– високий розмір мінімального порогу предмета злочину або збитків, при яких передбачається виплата винагороди викривачеві.

У справах про корупційні правопорушення, де йдеться про завдання збитків, питання про винагороду викривачу виникає лише в разі заподіяння шкоди державі. У справах, де йдеться про підкуп, питання про виплату винагороди може виникати й при вчиненні злочинів у приватній сфері. З урахуванням цих особливостей, правил підслідності, а також високого розміру вищезазначеного мінімального порогу, питання винагороди викривачу може підніматися в основному в справах, підслідних НАБУ, що підлягають розгляду в ВАКС.

Виплата винагороди викривачеві – єдине питання, яке повинен вирішити суд щодо викривача в справі за його участі. Тому в справах, де розмір мінімального порогу предмета злочину або збитків не досягається (а отже винагорода викривачеві не передбачена), вказувати його анкетні дані в обвинувальному акті, залучаючи до судового розгляду додаткового учасника – недоцільно. Тому при внесенні змін до КПК варто розглянути питання щодо доповнення положення пункту 3-1 ч. 2 ст. 291 КПК правилом, згідно з яким анкетні відомості викривача зазначаються в обвинувальному акті лише тоді, коли згідно із законодавством йому в цій справі пропонується винагорода.

Суд уповноважений приймати рішення про виплату винагороди викривачу з урахуванням факторів персональності та важливості повідомленої викривачем інформації. Тому необхідно включити доказування наявності підстав щодо виплати винагороди викривачу до обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК) та передбачити наведення відповідної інформації в обвинувальному акті (відповідним чином доповнити пункт 3-1 ч. 2 ст. 291 КПК).

З метою запобігання зловживанням із виплатою винагороди викривачеві, для випадків укладення угоди про визнання винуватості в провадженні, де є викривач, якому пропонується винагорода, необхідно передбачити додатковий механізм контролю щодо питань персональності й важливості повідомленої викривачем інформації.

Варто передбачити в ст. 130-1 КПК можливість розподілу винагороди кільком викривачам (що передбачено Законом «Про запобігання корупції»), а також запровадити часткове вирішення питання про виплату винагороди викривачу в разі виділення кримінальних проваджень щодо співчасників в окремі провадження.

При подальшому розвитку інституту викривача доцільно розглянути питання щодо розширення його використання в провадженнях щодо інших видів кримінальних правопорушень – зокрема, пов'язаних із відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом.

Подальше дослідження розвитку інституту викривача є перспективним та високо актуальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. European Commission. COM(2022) 407 final, Brussels, 17.6.2022. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf>
2. Вирок Вищого антикорупційного суду від 2.10.2023 в справі №991/2288/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113847909>
3. Інститут викривання працює: ВАКС ухвалив рішення про виплату винагороди. Національне агентство з питань запобігання корупції, 02.10.2023. <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/instytut-vykrivannya-pratsuyue-vaks-uhvalyv-rishennya-pro-vyplatu-vynagorody/>

4. Стрешок А.А. Процесуальне становище суб'єктів кримінального процесу, які здійснюють функцію сприяння кримінальному провадженню, і сприяють початку процесуальної діяльності. Дис. докт. філос. Х., 2022, с. 52. https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/diss/strashok/d_strashok.pdf.p7s
5. Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.06.2020 № 5 "Щодо правового статусу викривача". <https://nazk.gov.ua/uk/documents/shhodo-pravovogo-statusu-vykrivacha/>
6. Чим відрізняється викривач і заявник? Національне агентство з питань запобігання корупції, 31.07.2020. <https://nazk.gov.ua/uk/povnyu/chym-vidriznyayetsya-vykrivach-i-zayavnyk/>
7. Ухвала Тернопільського апеляційного суду від 15.06.2021 у справі № 607/8017/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97717950>
8. Бодунова О.М., Щербакова В.А. До питання про заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020, № 8, с. 356–359. http://lsey.org.ua/8_2020/90.pdf
9. Вирок Вищого антикорупційного суду від 14.02.2023 в справі № 991/1324/20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108951121>
10. Вирок Вищого антикорупційного суду від 24.03.2023 в справі №991/2197/22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109780532>
11. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 12.05.2023 в справі № 991/2197/22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110830016>
12. Хамходера О.П., Снісарчук Т.М. Право викривача на винагороду: зміст, критерії, порядок реалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020, № 1, с. 183–190. http://lsey.org.ua/1_2020/46.pdf
13. Михайленко В.В. Викривач у кримінальному провадженні: прогалини процесуального статусу. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 302-305. https://www.naiu.kiev.ua/files/antikoruptsia/2021/materialy_konf_korup_081221.pdf#page=303
14. Ухвала Тернівського районного суду м. Кривого рогу Дніпропетровської області від 14.01.2021 у справі №212/9905/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94154276>
15. Михайленко В. Участь викривача у кримінальному провадженні крізь призму судової практики. Частина 2. *Юридична Газета Online*, 19 жовтня 2022 р. <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/-uchast-vikrivacha-u-kriminalnomu-provadhenni-kriz-prizmu-sudovoyi-praktiki.html>
16. Directive (EU) 2019/1937 of The European Parliament and of The Council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937>